ជំពូក២

ទស្សិករណ៍ផ្នែកលើ អត្ថបទ និង ផែនទី

១- ការសំអាងលើផ្នែកអត្ថបទ ៖

លោក ប៉ុល្លីយ៉ូតិ៍ (Polliot) បានសរសេរ (ហើយការនេះ ទោះមកដល់សព្វថ្ងៃនេះហើយក្តី ក៏ពុំមានលក្ខណៈផ្ទុយនឹងការអះអាងរបស់អ្នកប្រាជ្ញឡើយ) ថាកូសាំងស៊ីនក្រោម (Basse Cochinchine) ឬកូសាំងស៊ីនបារាំង ឬប្រទេសព្រៃនគរ ជាដែនដីពីដើមរបស់ព្រះរាជាណាចក្រហ្វូណន (កម្ពុជា) ។ ក្នុងករណីនេះ សូមអញ្ជើញអានសៀវភៅរបស់លោក ស.ប៊ូសូតិ៍ ស្តីពីព្រៃនគរ ត្រង់ទំព័រទី៧ (J. Bouchot, Saigon, page 7) ។

តាមឯកសារទាំងឡាយ ទោះជាភាសាខ្មែរក្តី និងជាភាសាអណ្ណាមក្តី យើងបានស្រាវជ្រាវឃើញថា នៅឆ្នាំ១៦២៣ ព្រះចៅប្រទេសអណ្ណាមបានបញ្ជូនគណៈប្រតិភូមួយ មកគាល់ព្រះចៅប្រទេសកម្ពុជានៅរាជធានីឧដុង្គ ដែលមានបេសកកម្មថ្លែងសេចក្តីសរសើររបស់ព្រះចៅអណ្ណាម ចំពោះព្រះចៅក្រុងកម្ពុជា ហើយទូលសុំពីព្រះចៅកម្ពុជានូវ «ព្រះរាជបញ្ញត្តិតាំងកុងត្វាអណ្ណាម នៅក្នុងផ្នែកខាងត្បូងបំផុតនៃប្រទេសកម្ពុជា (ព្រៃនគរ)» ។ ព្រៃនគរដែលយួនហៅថាសៃហ្គងនោះ ជាចំណុចចាស់ដ៏សំខាន់បំផុតមួយនៃវិស័យពាណិជ្ជកម្មរបស់ប្រទេសកម្ពុជា នៅក្នុងប៉ែកខាងត្បូង (ស.ប៊ូសូតិ៍, ព្រៃនគរ, ទំព័រទី១២) ។

«ការដែលជាក់ស្តែងបំផុត គឺនៅត្រង់ការដែលថា នៅក្នុងឆ្នាំ១៦៥៤ ប្រជារាស្ត្រកូសាំងស៊ីនយ៉ាងច្រើន ដែលមានតាំងពីមនុស្សអាវ៉ាសែ មនុស្សរត់ចោលកងទ័ពពួកចោរប្លន់ ឬមនុស្សជំពូកដទៃផ្សេងទៀត បានចូលមកប្រទេសកម្ពុជា រួចចូលទ្បុកឡំជាមួយប្រជារាស្ត្រស្រែចំការ រួចហើយក៏តាំងនៅក្នុងប្រទេសនេះតែម្តង ដោយក្តាប់ជាពិសេសនូវវិស័យកសិកម្ម ។ ពួកមនុស្សទាំងនោះគឺផ្តុំគ្នា ជាពិសេសនៅម៉ូ-ស៊យ (Mo Xoai) ក្នុងខេត្តបារៀ និងដូនណាយ ក្នុងខេត្តបៀងហ្វា ។ ដូច្នេះ ប្រទេសកម្ពុជាប៉ែកខាងត្បូងនេះ បានត្រឡប់បន្តិចម្តងៗ ទៅជាប្រទេសអណ្ណាមខ្លាំងជាងជាប្រទេសកម្ពុជា» (សូមអានមេរៀនប្រវត្តិសាស្ត្រយួន សៀវភៅទី២ ក្បាលទី៥ ទំ

ព័រ១៣៥-១៣៦ របស់លោកគី Cours d'histoire annamite Vol. II, Tome V. Ky, page 135-136) ។

នៅឆ្នាំ១៦៧៥ «រដ្ឋាភិបាលអណ្ណាមប្រគល់ឲ្យប្រទេសកម្ពុជា ក្រោយពីសន្តិភាព នូវក្រុងព្រៃនគរ ខេត្តបារៀ ហៀងហ្វា ព្រមទាំងខេត្តនានាផ្សេងទៀតមិតនៅតាមព្រំដែន» ដែលខ្លួនបានរុករានក្នុងឱកាសវិបរិតផ្ទៃក្នុងរបស់ខ្មែរ ។ (សូមអានសៀវភៅរបស់លោក ស.ប៊ូសូតី, ព្រៃនគរ, ទំព័រ១៦ និងលោកម៉ៀរ៉ា (Moura) ទំព័រ៦៨) ។

នៅក្នុងមេរៀនប្រវត្តិសាស្ត្រអណ្ណាម ត្រង់ទំព័រទី១៣៥ដដែល លោកគីបានសរសេរថា ៖ «ចៅហ្វាយខេត្តខ្មែរម្នាក់នៅក្នុងដែនដីប៉ែកខាងត្បូងនៃប្រទេសកម្ពុជា ដែលទទួលបន្ទុកយ៉ាងពិតឥតប្រកែកបានខាងការពារការជ្រៀតចូលនៃប្រជារាស្ត្រអណ្ណាមមកក្នុងប្រទេសកម្ពុជា បានប្រាប់ស្តេចប្រទេសខាងត្បូង (យួន?!) ថា ព្រះចៅអង្គចាន់ ទ្រង់បង្គាប់ឲ្យប្រើកម្លាំងទ័ព ដើម្បីទប់ទល់ពួកអណ្ណាមទាំងនោះ ដែលកំពុងតែប្លន់ លួច និងធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ព្រមទាំងសម្លាប់ប្រជាជនខ្មែរ...» ។

សូម្បីតែសៀវភៅរបស់គាត់ឈ្មោះ យ៉ាឌិនទិងជី (Gia Dinh Tung Chi) ក្នុងរវាងឆ្នាំ១៨៣០ ក៏បានទទួលស្គាល់យ៉ាងស្មោះបំផុត (parfaitement) ថា «ដែនដីទាំងអស់នៃខេត្តម៉ូស៊ុយ និងដូនណាយ (យួនហៅថា Mo-Xoai et Dong-Nai) ត្រូវបានពួកយួនអណ្ណាមអាវ៉ាសែកាន់កាប់» ដែរ ហើយយួនអណ្ណាមអាវ៉ាសែទាំងនោះបានទាំងចូលទៅរស់នៅលាយឡំជាមួយអ្នកស្រុកកម្ពុជាថែមទៀតផង ។ លោក ត្រាំងហួយឌឹក បានបន្ថែមទៀតថា ពួកនោះក្តាប់វិស័យកសិកម្ម ។ «ខ្មែរ ដែលខ្លាចសន្តតិវង្សអណ្ណាមពេកទៅ ឥតហ៊ានប្រឆាំងនឹងរបៀបធ្វើអាណានិគម និងការកាន់កាប់ដីដែលជារបស់ខ្លួននេះសោះឡើយ» នេះជាឃ្លាមួយរបស់ ស.ប៊ូសូតី (J. Bouchot) ទំព័រទី១៥ ។

២- ភស្តុតាងផ្អែកលើផែនទី ៖

បន្ថែមលើភស្តុតាងទាំងឡាយនៃអត្ថបទ យើងត្រូវរាប់បញ្ចូលផងដែរ នូវភស្តុតាងផែនទីដែលគេអាចគូរឡើងនៅក្នុងសម័យនានានៃប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ប្រទេសឥណ្ឌូចិន ។

១/ ផែនទីឥណ្ឌូចិននៅសតវត្សទី៧និងទី៨ ៖

តាមផែនទីទាំងនេះ យើងបានមើលឃើញយ៉ាងច្បាស់លាស់បំផុត អំពីទីតាំងរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ដោយនិយាយធៀបប្រៀបទៅនឹងប្រទេសជិតខាងរបស់ខ្លួន គឺប្រទេសសៀម ប្រទេសលាវ ប្រទេសអណ្ណាម និងនគរចំប៉ា ។ ក្នុងសៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា ត្រង់ទំព័រទី១១ (Histoire du Cambodge, Madrolle) លោកម៉ាដ្រ៊ុល្ល បានសរសេរដូច្នេះថា «ផ្នែកដែនដីដែលបារាំងហៅថាកូសាំងស៊ីន

បារាំងនោះ គឺជាដែនដីរួមនៅក្នុងព្រំដែនព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ហើយគឺជាផ្នែកទាំងស្រុងមួយនៃបូរណភាពទឹកដីរបស់ខ្មែរ (គឺថាជាដីខ្មែរទាំងស្រុង)» ។

២/ ផែនទីឥណ្ឌូចិនមួយទៀតគូរនៅឆ្នាំ១៥៩៣ ៖

ចំនួន៧០០ឆ្នាំក្រោយមក គឺនៅក្នុងឆ្នាំ១៥៩៣ ផែនទីឥណ្ឌូចិនមួយទៀតដែលគេបានគូរជាថ្មី ឥតមានកែប្រែគំនូស (Tracés) របស់ដែលគូរនៅសតវត្សទី៧សោះទេ ។ កូសាំងស៊ីនក្រោម ដែលកើតឡើងដោយដីដុះ និងល្បប់ទន្លេមេគង្គ ជាទីតាំងបន្តនៃប្រទេសកម្ពុជានៅលើដីដុះជាធម្មជាតិ (Contenuation géologique) នៃប្រទេសគោកធ្លក (នាមប្រទេសផុសពីសមុទ្រ ដោយមានដើមធ្លកដុះនៅពីលើផង) ។

ក្នុងរឿងនេះ សូមមើលផែនទីនៅក្នុងសៀវភៅ «ប្រវត្តិសាស្ត្រដីអាណានិគមរបស់បារាំង» ទំព័រទី៣២៥ ក្បាលទី៥ (Carte de l'Indochine, India Orientalis de l'Atlas Urtelius 1593 Histoire des Colonies françaises Vol. V, page 325) ។

៣/ ផែនទីឥណ្ឌូចិនគូរនៅឆ្នាំ១៦៣៤ ៖

ចំនួន៣០ឆ្នាំក្រោយមកទៀត គេបានគូរផែនទីមួយទៀតដែរ ដែលបានបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ថា «កូសាំងស៊ីនបច្ចុប្បន្នដែលជាដែនដីប៉ែកសមុទ្ររបស់ប្រទេសកម្ពុ-ជានៅតែជាដីទាំងមូលរួមទាំងក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ ប្រទេសនេះ(កម្ពុជា) សន្ធឹងតែម្នាក់ឯងគត់ រហូតទៅដល់សមុទ្រ ដែលជាព្រំដែនខាងត្បូង និងអគ្នេយ៍របស់ប្រទេសនេះ» (Histoire des Colonies françaises Vol. V, page 325 Carte India Orientalis extraite de l'Atlas Morentor, 1628) ។

៤/ ផែនទីរបស់លោកគ្រូរ៉ូដ ឆ្នាំ១៦៥០ ៖

នៅក្នុងផែនទីខាងលើនេះ លោកគ្រូរ៉ូដ (Père Rodes) បានចង្អុលយ៉ាងទៀងទាត់បំផុត អំពីកន្លែងប្រទេស «កូសាំងស៊ីន» គឺអណ្ណាមបច្ចុប្បន្ន ដោយប្រៀបធៀបទៅនឹងព្រះរាជាណាចក្រចំប៉ានិងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ថាគ្រាន់តែជាខេត្ត ឬប្រទេសអណ្ណាមមួយដែលសន្ធឹងពីព្រំដែនចិនប៉ែកខាងលិច ចុះមកទល់ព្រំប្រទល់ខាងជើងរបស់ប្រទេសចំប៉ា (១) ប្រវត្តិសាស្ត្រដីអាណានិគមរបស់បារាំង ក្បាលទី៥ ទំព័រទី៣៣១ (Histoire des Colonies françaises Vol. V, page 331) ។

៥/ ផែនទីមហាអាស៊ីបូព៌ា ៖

ផែនទីមហាអាស៊ីបូព៌ា(ដែលសំគាល់តំបន់សមុទ្រប៉ែកខាងត្បូង) គូរនៅសម័-យបារាំងរុករានអាស៊ី បានដាក់ព្រំដែនយ៉ាងច្បាស់លាស់បំផុត ឲ្យរាជាណាចក្រតុង

(១) *សូមអញ្ជើញអានសៀវភៅ «យួនវាតដីពីកូសាំងស៊ីនមកកម្ពុជាក្រោម» របស់លោក ជុកសាំង និងលោកទេព-គីរក្សា ។*

កឹង រាជាណាចក្រកូសាំងស៊ីន (ប្រទេសអាណ្ណាម) ហើយនិងការចូលទៅពាក់ពីលើនគរចំប៉ា (ដំណើមចំប៉ា) នៃពួកយួន ។ ផែនទីនេះបានទាំងបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ពីប្រទេសកម្ពុជា ដែលសន្ធឹងចាប់តាំងពីព្រំប្រទល់នៃប្រទេសលាវ រហូតទៅដល់សមុទ្រ (តាមខ្សែទន្លេមេគង្គ) ដោយក្រសោបកូសាំងស៊ីនបារាំងទាំងមូល ដែលជាផ្ទៃកទាំងស្រុងមួយរបស់ព្រះរាជាណាចក្រខ្មែរ ។

៦/ ផែនទីឥណ្ឌូចិនរបស់ រ៉ូបែរ គូរក្នុងឆ្នាំ១៧១៧ ៖

ផែនទីមួយទៀត ដែលគូរដោយរ៉ូបែរ (Robert) ក្នុងឆ្នាំ១៧១៧ នៅក្នុងសៀវភៅ (ឥណ្ឌូចិន ៖ L'Indochine) ទំព័រ១១៧ ក្បាលទី១បានផ្តល់ឯកសារថ្មីមួយទៀតថា កូសាំងស៊ីនជាផែនដីរបស់កម្ពុជា ។

៧/ ផែនទីរបស់លោក ឡៀវិល ឆ្នាំ១៧៥៥ ៖

ពេលខាងក្រោយបន្តិចមក គឺមុនសន្ធិសញ្ញាក្រុងវែរសៃ ឆ្នាំ១៧៨៧ (Traîté de Versailles de 1787) ដែលចុះហត្ថលេខារវាង អេវេកដាឌ្រង់ (Evêque d'Adran) ជាជំណាងប្រទេសអណ្ណាមនិងប្រទេសបារាំង ហើយដែលតាមសន្ធិសញ្ញានេះ អេវេកដាឌ្រង់ បាននាំនាយទាហានបារាំងមួយក្រុមចូលមកវាយយកកូសាំងស៊ីនក្រោម (កូសាំងស៊ីនទំនាប) បានបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ថា កូសាំងស៊ីនក្រោមឬកម្ពុជាក្រោម ជាដីទាំងស្រុងរបស់ប្រទេសកម្ពុជា (សៀវភៅឥណ្ឌូចិនក្បាលទី១ ទំព័រ១៣៥ (L'idochine, tome I, page 135) ។

៨/ ផែនទីខេត្តកូសាំងស៊ីនក្រោម ឬកម្ពុជាក្រោម ៖

នៅក្នុងរឿងផែនទីខេត្តកូសាំងស៊ីនក្រោមនេះ យើងមានភាតព្វកិច្ចត្រូវតែធ្វើសេចក្តីកត់សំគាល់សំខាន់ៗដូចខាងក្រោមនេះ ។ យើងសូមបញ្ជាក់ថា ផែនទីនេះដកស្រង់ចេញពីផែនទីរបស់លោក ប៉ាល់លុយ ក្នុងសៀវភៅ «ប្រវត្តិវាតដីនៃកូសាំងស៊ីន ឆ្នាំ១៨៦៤ ៖ Histoire de l'expédition de Cochichine 1864 ។ ក្នុងករណីនេះ សូនអានសៀវភៅ Histoire des Colonies françaises Vol. V, page 386 ដែលយើងបានគូសបង្ហាញជាហូរហែពីខាងលើ) ។

ក- ផែនទីនេះ ជាស្នាដៃរបស់ជនជាតិបារាំងឈ្មោះ ម៉ារាំង វិដាឡាំង និង ហារ៉ង់ (Marin, Vidalin et Harand) ដែលសុទ្ធសឹងជា ភូឈ្មួយវិស្វករជលសាស្ត្រនៃកងនាវាចរបារាំង ។ ផែនទីនេះត្រូវបានអស់លោកទាំងបីនេះគូរនៅឆ្នាំ១៨៤១ និង១៨៤២ ដើម្បីភ្ជាប់នៅក្នុងសំណុំរឿងសន្ធិសញ្ញាថ្ងៃ៥មិថុនា១៨៤២ ចុះហត្ថលេខារវាងប្រទេសបារាំងនិងប្រទេសអណ្ណាម ស្តីពីដែនដី «នគរសៃកុង» (Pays de Saigon) ។ សន្ធិសញ្ញានេះ បារាំងបានបង្ខំឲ្យប្រទេសអណ្ណាមចុះហត្ថលេខា ដើម្បីខ្លួនលួចយកដីខ្មែរ ពីព្រោះក្រុងព្រៃនគរទើបនឹងធ្លាក់ទៅក្នុងដៃយួនក្នុងឆ្នាំ១៨៤២ប៉ុ

ណ្ណោះ ។ សន្ធិសញ្ញានេះ គឺជាជំហានទី១ ដែលបញ្ជាក់អំពីការរុករានដោយកម្លាំងទ័ពរបស់បារាំងទៅលើឥណ្ឌូចិន ។

ខ- អាស្រ័យតាមផែនទីខាងលើនេះ យើងបានឃើញជាលើកដំបូងបំផុត នូវឈ្មោះជាភាសាយួនហៅខេត្តខ្មែរ នៅក្នុងដែនដីប៉ែកសមុទ្រ ដូចជាថា បៀងហ្វា យ៉ាឌិន ឌិនទួង វិញឡុង អានយ៉ាង ហាទៀង ជាជំនួសឈ្មោះរបស់ខ្មែរថា កំពង់ស្រកាត្រី ព្រៃនគរ មេ-ស លង់ហោរ មាត់ជ្រូក ពាម(មួងខាំ) ជាដើម ។

គោលបំណងជាសារវ័ន្តរបស់បារាំង នៅក្នុងការគូរផែនទីនេះគឺ ៖ «បង្កើតអាណានិគមមួយ នៅក្នុងកូសាំងស៊ីនក្រោម» ។ ពួកបារាំងទាំងបីនាក់នេះ ដោយមានការស្ទាក់ស្ទើរក្នុងចិត្តនៅឡើយ បានផ្ដើមកំណត់ដែនដីសណ្ដរនៃស្ទឹង(កម្ពុជា) ដោយបំបែកជាពីរតំបន់ពីរដាច់ពីគ្នា ហៅថា «ខេត្តខាងកើត» និង «ខេត្តខាងលិច» ។ «ខេត្តខាងកើត» ដែលពួកគេនោះឲ្យហៅថា (ខេត្តបារាំង) មានរួមខេត្តបៀងហ្វា យ៉ាឌិន ឌិនទួង ត្រូវបារាំងកាន់កាប់ ។

គ- ចំណែកខាងព្រំដែនខាងជើងនិងខាងលិច នៃខេត្តព្រៃនគរ និងព្រំដែនទាំងអស់ដែលបារាំងគូស (ដូចជាព្រំដែនខេត្តតានិញ តាន់អាន ចូដុក ហាទៀង) ដើម្បីកំណត់ព្រំដែនសមុទ្ររបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ។ ក្នុងគោលបំណងដណ្ដើមខេត្តទាំងនោះ បារាំងបានបង្ខំឲ្យព្រះបាទនរោត្តម តាមសន្ធិសញ្ញាថ្ងៃ១១សីហា១៨-ដាក់ប្រទេសខ្មែរក្រោមអាណាព្យាបាលរបស់បារាំង ឲ្យដាក់ខេត្តទាំងនេះក្នុងការកាន់កាប់របស់បារាំង ចាប់ពីឆ្នាំ១៨៧០ទៅ ។ គឺឧត្តមនាវីឡាហ្គ្រង់ឌីយ៉េរ (Amiral Lagrandière) តែម្ដងដែលបានកាន់កាប់ «ខេត្តខាងលិច» នៅឆ្នាំ១៨៦៧ ។

ឃ- នៅឆ្នាំ១៨៧៤ ក្រោយពីបានគូរផែនទីហៅថា «ខេត្តកូសាំងស៊ីនក្រោម» រួចមក ប្រទេសបារាំងបានបង្ខំឲ្យប្រទេសអណ្ណាមទទួលស្គាល់អធិប្បតេយ្យភាពរបស់ខ្លួន ទៅលើដីខ្មែរទាំងនោះ ក្នុងព្រំប្រទល់នានា គូសដោយសេចក្ដីសំរេចកំណត់ព្រំដែនរវាងប្រទេសកម្ពុជានិងកូសាំងស៊ីន ដែលឧត្តមនាវីឡាហ្គ្រង់ឌីយ៉េរ បានបង្ខំឲ្យព្រះបាទនរោត្តមចុះព្រះហត្ថលេខានៅឆ្នាំ១៧៧០ ។

❑ ❑

❑